

Інноваційні методики навчання у професійній підготовці викладачів для роботи в умовах війни

Ковальський В'ячеслав Олександрович¹, Кучай Олександр Володимирович²

Опубліковано	Секція	УДК
30.06.2024	Освіта/Педагогіка	37:001.895

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.13294226>

Ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

Анотація. Проаналізовано інноваційні методики навчання в професійній підготовці викладачів для роботи в умовах війни, зосереджуючи увагу на важливості адаптації до екстремальних і стресових умов. Визначено ключові напрямки, які включають тренінги з вирішення конфліктів, когнітивно-поведінкові техніки, заняття з майндфулнес та інтеграцію передових технологій у навчальний процес. З'ясовано, що такі методики сприяють підвищенню стресостійкості, психологічної резиліентності та здатності викладачів ефективно управляти конфліктами, що є невід'ємною частиною професійної підготовки в сучасних умовах.

Розглянуто роль цифрової інтеграції у підвищенні якості освіти та адаптивності до динамічних воєнних ситуацій, де використання інтерактивних дошок, мобільних додатків та віртуальної реальності забезпечує більш глибоке занурення в навчальний матеріал та підготовку до реальних викликів. Доведено, що проєктне навчання і гейміфікація збільшують мотивацію студентів і сприяють кращому засвоєнню складних концепцій через активне і захоплююче навчальне середовище.

Обґрунтовано важливість тренінгів з психологічної першої допомоги, які навчають викладачів ідентифікації та адекватній реакції на психологічні стани студентів, включаючи стрес, тривогу та посттравматичні стани, що часто спостерігаються у воєнний час. Такі навички сприяють створенню безпечного та підтримуючого навчального середовища, дозволяючи студентам продовжувати освіту незважаючи на зовнішні виклики.

Сформовані висновки про те, що інноваційні методики навчання є критично важливими для адаптації освітнього процесу до умов війни, забезпечуючи викладачам і студентам необхідні інструменти для ефективного керування стресовими сценаріями і підвищення освітньої ефективності. Визначено перспективи подальших досліджень, що полягають у розробці комплексних навчальних програм, що інтегрують цифрові технології та імерсивні методики для оптимізації адаптивності та психологічної резиліентності викладачів у динамічних та стресових воєнних умовах.

Ключові слова: інноваційні методики, професійна підготовка, майндфулнес, тренінг, проєктне навчання, імерсивні технології, цифрові технології.

¹ <https://orcid.org/0009-0004-3467-0106>

² доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки Національного університету біоресурсів і природокористування України, <https://orcid.org/0000-0002-9468-0486>

Innovative teaching methods in the professional training of teachers for work in war conditions

Abstract. Innovative teaching methods in the professional training of teachers for work in war conditions are analyzed, focusing on the importance of adaptation to extreme and stressful conditions. Key directions have been identified, which include conflict resolution training, cognitive-behavioral techniques, mindfulness classes, and the integration of advanced technologies into the educational process. It was found that such techniques contribute to increasing stress resistance, psychological resilience and the ability of teachers to effectively manage conflicts, which is an integral part of professional training in modern conditions.

The role of digital integration in improving the quality of education and adaptability to dynamic military situations is considered, where the use of interactive whiteboards, mobile applications and virtual reality provides deeper immersion in educational material and preparation for real challenges. Project-based learning and gamification have been proven to increase student motivation and facilitate better assimilation of complex concepts through an active and engaging learning environment.

The importance of psychological first aid training, which teaches teachers to identify and respond adequately to psychological states of students, including stress, anxiety and post-traumatic conditions, often observed in wartime, is substantiated. Such skills contribute to a safe and supportive learning environment, allowing students to continue their education despite external challenges.

Conclusions were made that innovative teaching methods are critically important for adapting the educational process to the conditions of war, providing teachers and students with the necessary tools to effectively manage stressful scenarios and increase educational effectiveness. Prospects for further research, consisting in the development of comprehensive training programs that integrate digital technologies and immersive methods to optimize the adaptability and psychological resilience of teachers in dynamic and stressful military conditions, have been identified.

Keywords: innovative methods, professional training, mindfulness, training, project learning, immersive technologies, digital technologies.

Вступ

Актуальність дослідження. Сучасний світ характеризується стрімкими змінами у соціальному, економічному та політичному контекстах, що зумовлюють необхідність постійного адаптування освітніх систем до нових викликів. Одним із найгостріших таких викликів останнього десятиліття стало повномасштабне вторгнення Росії на територію України, яке вимагає не тільки реформування військової стратегії країн, але й перегляду підходів до професійної підготовки фахівців, зокрема викладачів. Військовий конфлікт впливає на всі сфери життя суспільства, і освіта тут не є винятком. Викладачі стикаються з потребою працювати в екстремальних умовах, що вимагає від них не тільки професійних знань, але й особливих навичок кризового управління, психологічної стійкості та здатності до інновацій.

Актуальність дослідження інноваційних методик навчання у професійній підготовці викладачів для роботи в умовах війни обумовлена кількома факторами. Перш за все, необхідність адаптації освітніх процесів до умов невизначеності та стресу через військові дії. Зростаюча потреба у відновленні постраждалих територій і відбудові національної освіти в умовах післявоєнної реалії ставить перед викладачами завдання не тільки забезпечення базових знань, але й формування в учнів та студентів навичок критичного мислення, стресостійкості, та адаптивності.

Інноваційні методики, які інтегрують елементи психологічної підготовки, використання сучасних технологій та методів активного навчання, можуть значно підвищити ефективність освітнього процесу в таких умовах. Вивчення і застосування цих методик дозволяє викладачам краще зрозуміти потреби своїх студентів, ефективно управляти навчальним процесом навіть під час військових дій, та виховувати покоління, здатне до відновлення і розвитку своєї країни.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У контексті вимог сучасності, що диктується воєнним станом, актуалізується потреба в адаптації педагогічної системи до умов надзвичайних ситуацій. З огляду на виклики, що постають перед освітнім середовищем, значний інтерес представляє застосування інноваційних методик у професійній підготовці викладачів, що здатні забезпечити не тільки теоретичне, але й практичне освоєння навичок, необхідних для ефективної роботи у кризових умовах.

Значущий внесок у розвиток інноваційного підходу до педагогічної підготовки здійснили О. Грошева, О. Дубасенюк, Н. Наумкін, О. Удалова, що розглядали інтеграцію інтерактивних технологій та модульних систем у процесі навчання. Ці методики сприяють підвищенню адаптивності освітніх програм до потреб реального часу та сприяють формуванню критичного мислення та оперативного рішення проблемних ситуацій.

Також, важливу роль у формуванні методологічної та теоретичної бази внесли В. Беспалько, Т. Гребеник, М. Євтух, які розробили каркаси для інтеграції інновацій у навчальні плани, зорієнтовані на підготовку викладачів здатних до оперативної адаптації та самостійного впровадження змін.

Дослідницький інтерес до інноваційних педагогічних технологій, таких як проектно-модульне навчання, інтерактивні методи та проблемно-модульні технології, що дозволяють формувати високий рівень професійної компетентності в умовах війни, зазначено у роботах С. Дейнега, Г.Єрофєєва, О. Піралова та ін.

Мета статті – аналіз інноваційних методик навчання, що сприятимуть підготовці викладачів до ефективної педагогічної діяльності в умовах війни.

Результати

Сучасний освітній процес в умовах війни ставить перед викладачами низку особливих викликів, що вимагають від них не тільки професійної майстерності, а й здатності адаптувати навчальний процес до стресових умов воєнного часу. Таке середовище вимагає інноваційних підходів у професійній підготовці викладачів, які б забезпечили ефективність навчання та психологічну стійкість у студентів і науково-педагогічних працівників.

В рамках професійної підготовки викладачів для роботи в умовах війни, особлива увага приділяється методикам, що сприяють розвитку психологічної стійкості та стресостійкості. Серед таких методик виокремлюються тренінги з вирішення конфліктів, які готують викладачів до ефективного управління конфліктними ситуаціями, що часто виникають у стресових умовах. Ці тренінги зосереджуються на вдосконаленні навичок спілкування, розумінні основних причин конфліктів та розробці стратегій їх вирішення.

Для підвищення стресостійкості широко застосовуються когнітивно-поведінкові техніки, які навчають викладачів розпізнавати та коригувати негативні думки та поведінкові патерни, що можуть погіршувати реакцію на стресові ситуації. Ці методики включають в себе вправи на самоспостереження, рефлексію та практичні заняття, спрямовані на зміну відповіді на стрес, зниження рівня тривожності та підвищення загальної адаптивності до складних умов.

Також важливим аспектом є включення програм з майндфулнес, які сприяють розвитку усвідомленості та присутності у моменті. Майндфулнес програми допомагають викладачам краще управляти своїми емоціями, зменшувати стрес та підвищувати рівень уважності до власного досвіду та досвіду студентів. Заняття з майндфулнес, які включають медитації, дихальні вправи та практики уважності, сприяють зниженню емоційного вигорання та підвищенню особистісної резиліентності в умовах невизначеності. Такі практики допомагають викладачам підтримувати ясність розуму і спокій, що є важливим для адаптації до стресових воєнних умов.

Ці навички стають особливо важливими в контексті інноваційних методик навчання, де велика увага приділяється інтеграції технологій для підвищення якості освіти.

Використання цифрових інструментів, які забезпечують доступ до широкого спектру освітніх ресурсів, робить навчання більш інтерактивним та адаптивним до різних потреб студентів. Цифрова інтеграція сприяє не лише підвищенню залученості студентів, але й дозволяє більш ефективно адаптувати освітній процес до динамічних і непередбачуваних умов, які часто виникають під час військових конфліктів.

Інтеграція технологій в освіту включає в себе застосування інтерактивних дошок, мобільних додатків, віртуальних та доповнених реальностей, що не тільки сприяє збагаченню навчального досвіду, але й забезпечує гнучкість у виборі методик і підходів до навчання. Ці інструменти допомагають викладачам створювати більш залучені та мотивовані навчальні середовища, які можуть бути легко адаптовані під індивідуальні потреби студентів та специфіку військових умов.

Особливо важливим є те, що цифрові технології дозволяють викладачам та студентам підтримувати зв'язок і продовжувати навчання навіть у випадках фізичної ізоляції або віддаленості, що є критичним у воєнний час. Ця здатність зберігати освітню взаємодію безперервно, незалежно від зовнішніх умов, є основою для впровадження інших інноваційних методів навчання, таких як проектне навчання. Забезпечуючи зв'язок через цифрові технології, проектне навчання сприяє тому, що викладачі можуть ефективно інтегрувати в освітній процес конкретні завдання та виклики, з якими студенти можуть взаємодіяти у період воєнних дій. Це, у свою чергу, забезпечує глибше розуміння теоретичних знань та їх практичне застосування, підвищуючи якість навчального процесу.

Такий підхід дозволяє викладачам не тільки розкривати академічний потенціал студентів, але й формувати навички критичного мислення та вирішення комплексних задач, що є особливо важливим у непередбачуваних умовах війни.

Участь у проектах, які відображають реальні воєнні ситуації або надзвичайні обставини, допомагає студентам краще зрозуміти динаміку та вимоги таких сценаріїв, що виховує в них не тільки академічні, але й особистісні якості, необхідні для роботи в складних умовах. Це також сприяє розвитку адаптивності, яка дозволяє викладачам ефективно відреагувати на швидкі зміни у навчальному середовищі та зовнішньому світі.

Застосування проектного навчання в таких умовах вимагає від викладачів також вміння інтегрувати новітні технології та цифрові інструменти, що забезпечує більш гнучкі та інноваційні підходи до навчання та викладання. Це додатково підкреслює важливість професійного розвитку викладачів, який повинен включати регулярні тренінги та курси для оновлення знань і навичок викладачів відповідно до сучасних освітніх трендів та вимог.

У зв'язку з цим, значну роль у професійній підготовці викладачів для роботи в умовах війни відіграють тренінги з елементами надання екстреної психологічної допомоги, які навчають науково-педагогічних працівників виявляти та адекватно

реагувати на різні психологічні стани студентів, такі як стрес, тривога або симптоми посттравматичного стресового розладу, які можуть бути поширені у воєнний період.

Тренінги фокусуються на розвитку навичок емпатії, активного слухання та наданні ефективної підтримки, що дозволяє студентам відчувати себе більш захищеними та зрозумілими. Важливість таких навичок не може бути переоцінена, адже вони сприяють створенню безпечного та підтримуючого навчального середовища, де студенти можуть продовжувати освіту, незважаючи на зовнішні виклики.

Крім технічних аспектів навчання, тренінги також охоплюють етичні та гуманітарні аспекти надання психологічної першої допомоги. Викладачі навчаються розуміти глибокі емоційні потреби студентів та визначати, коли потрібно залучати професійних психологів для подальшої допомоги. Це особливо важливо в умовах війни, де рівень психологічного напруження може бути значно вищим.

Інтеграція таких тренінгів у підготовку викладачів сприяє формуванню більш міцної та психологічно стійкої освітньої спільноти, здатної витримувати та адаптуватися до умов війни, а також ефективно реагувати на особистісні кризи студентів, що відіграє важливе значення для забезпечення освітнього процесу та розвитку особистісних компетенцій у студентів в екстремальних умовах.

Водночас, імерсивні технології, такі як віртуальна реальність (VR) та доповнена реальність (AR), доповнюють цей процес, надаючи викладачам інструменти для створення реалістичних симуляцій воєнних ситуацій. Використання цих технологій у професійній підготовці дозволяє викладачам не тільки теоретично, а й практично підготуватися до можливих реальних викликів, забезпечуючи здатність не лише адаптуватися, а й активно діяти у відповідь на широкий спектр воєнних сценаріїв. Таким чином, викладачі отримують необхідні компетенції для ведення освітнього процесу під час конфліктів, забезпечуючи стабільність та ефективність навчання, що є критично важливим у воєнний час.

Зокрема, такі компетенції як швидке реагування, стратегічне планування та кризове управління є критично важливими для професійної діяльності в екстремальних умовах, оскільки вони дозволяють викладачам ефективно управляти ситуаціями, що швидко змінюються. Важливість цих навичок підкреслюється ще більше, коли освітній процес має адаптуватися до складних і непередбачуваних умов, таких як воєнні конфлікти.

В цьому контексті, гейміфікація, яка означає інтеграцію ігрових елементів в освітній процес, стає ще однією значною інноваційною методикою.

Цей підхід не тільки підвищує мотивацію та залученість студентів, але й сприяє кращому засвоєнню складних концепцій через активне та захоплююче навчальне середовище. Ігрові сценарії, ролі та змагання, які включаються в курси з використанням VR та AR, дозволяють студентам відпрацьовувати практичні навички в умовах, що імітують реальні воєнні дії або кризові ситуації.

Таким чином, імерсивні технології та гейміфікація відіграють ключову роль у сучасній підготовці викладачів, обладнуючи їх необхідними навичками та компетенціями для ефективної роботи в непростих умовах війни. Це допомагає викладачам не просто адаптуватися до викликів, але й активно їм протистояти, підготовлюючи студентів до можливих реальностей в майбутньому.

На основі проведеного аналізу, систематизуємо інноваційні методики навчання у професійній підготовці викладачів для роботи в умовах війни (табл. 1)

Таблиця 1

Інноваційні методики навчання у професійній підготовці викладачів для роботи в умовах війни

№ п\п	Інноваційні методики	Характеристика
1.	Тренінги з вирішення конфліктів	Підготовка викладачів до управління конфліктними ситуаціями, які часто виникають у стресових умовах, підвищуючи навички спілкування та розуміння причин конфліктів.
2.	Когнітивно-поведінкові техніки	Навчання викладачів розпізнаванню та корекції негативних думок та поведінкових моделей, що погіршують реакцію на стрес. Включає вправи на самоспостереження та рефлексію.
3.	Програми майндфулнес	Розвиток усвідомленості та присутності у моменті, допомагаючи викладачам краще управляти своїми емоціями, зменшувати стрес та підвищувати рівень уваги до власного досвіду та досвіду студентів.
4.	Інтеграція технологій	Використання цифрових інструментів для забезпечення доступу до широкого спектру освітніх ресурсів, робить навчання більш інтерактивним та адаптивним.
5.	Проектне навчання	Інтеграція реальних завдань та викликів у освітній процес, що покращує застосування теоретичних знань і підвищує якість освітніх результатів.
6.	Тренінги з психологічної першої допомоги	Навчання персоналу ідентифікації та адекватної реакції на психологічні стани студентів, які можуть виникати під час війни, підкреслюючи емпатію та ефективну підтримку.
7.	Імерсивні технології	Використання віртуальної та доповненої реальності для створення реалістичних симуляцій воєнних ситуацій, що дозволяє викладачам та студентам глибше зануритись в навчальний процес.

Отже, інноваційні методики навчання у професійній підготовці викладачів для роботи в умовах війни не тільки сприяють підвищенню ефективності освітнього процесу, але й вирішують специфічні виклики, пов'язані з підготовкою до роботи в екстремальних умовах. Ці методики забезпечують викладачів навичками та знаннями, які допомагають їм адаптуватися та ефективно реагувати на динамічне середовище воєнного часу.

Висновки

Отже, на основі проведеного аналізу, можемо підсумувати, що інноваційні методики навчання відіграють фундаментальну роль у адаптації освітнього процесу до умов війни, надаючи викладачам та студентам інструменти для ефективного керування стресовими сценаріями. Програми, спрямовані на зміцнення психологічної стійкості, такі як тренінги з вирішення конфліктів і заняття з майндфулнес, значно підвищують здатність освітньої спільноти адаптуватися до змінних обставин. Цифрова інтеграція разом із впровадженням імерсивних технологій розширює можливості навчання, відкриваючи шляхи для більш глибокого занурення у навчальний матеріал і покращеної

підготовки до специфічних умов війни. Такі стратегії є ключовими для підготовки студентів до успішної діяльності в екстремальних ситуаціях, забезпечуючи високий рівень освітньої ефективності та резиліентності.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробці комплексних навчальних програм, що інтегрують цифрові технології та імерсивні методики для оптимізації адаптивності та психологічної резиліентності викладачів у динамічних та стресових воєнних умовах.

Список використаних джерел

1. Будзьяк В. М., Будзьяк О. С. Сучасна вища освіта в умовах війни. Національний університет «Одеська юридична академія». Освітній процес в умовах воєнного стану в Україні. Видавничий дім Гельветика, 2022. С. 45–50.
2. Горбаченко С. А. Інформаційні технології як важіль збереження ефективності освітнього процесу в умовах війни. Освітній процес в умовах воєнного стану в Україні : матеріали Всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, Одеса, 2022. С. 108–111.
3. Зливков В.Л., Лукомська С.О. Сучасні тренінгові технології розвитку особистості в освіті. Київ, 2022. 184 с.
4. Інноваційні технології навчання в умовах модернізації сучасної освіти : монографія / за наук. ред. д. пед. н., проф. Л. З. Ребухи. Тернопіль : ЗУНУ, 2022. 143 с.
5. Слупська Я.О., Шкуренко О.В. Застосування віртуальної реальності (VR) у освіті. «Молодий вчений». Педагогічні науки. 2022. Вип. № 9 (109). С. 82-88
6. Смаль О. Упровадження гейміфікації в освітній процес в умовах сьогодення. Актуальні питання гуманітарних наук. 2021. Вип 35, Том 8, С. 252-256.
7. Христук О. Л. Сучасні виміри психологічної практики: майндфулнеспідхід. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна. 2018. Вип. 1. С. 153–161. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvldu_2018_1_19
8. Allen J. G., Romate, J., Rajkumar, E. Mindfulness-based positive psychology interventions: a systematic review. BMC Psychology. 2021. 9 (116). DOI: <https://doi.org/10.1186/s40359-021-00618-2>
9. Arbogast M. Immersive Technologies in Preservice Teacher Education: The Impact of Augmented Reality in Project-Based Teaching and Learning Experiences. Electronic Thesis or Dissertation. 2019. URL: <https://etd.ohiolink.edu/>.